

1. Вісник Міністерства народного здоров'я і опікування. – К.: Друкарня Генерального штабу, 1918. – № 1. – С. 149–150. 2. *Жванко Л. М.* Внутрішня політика Української держави у галузі охорони здоров'я та соціального захисту населення (квітень – грудень 1918 р.); автореф. дис. ... канд. істор. наук. – Харків, 2002 – 20 с. 3. *Жванко Л. М.* Організація соціального захисту дітей в Україні за час правління Павла Скоропадського (29 квітня – 14 грудня 1918 р.) // Збірник наукових праць. Серія історія та географія. – Харків: Харків. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 1998. – Вип. 2 – С. 104–113. 4. *Колосова О. О.* Організація охорони здоров'я та соціального забезпечення населення в часи правління національних урядів 1917–1921 років. // Вісник Запорізького національного університету. – Запоріжжя, 2010. – № 2. – С. 21–28. 5. Робоча газета. – 1918. – 19 травня. – С. 3. 6. Українські медичні вісті. – 1918. – Ч. 11. – С. 327. 7. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 1035. – Оп. 1. – Спр. 75. – Арк. 43. 8. Там само. – Оп. 1. – Спр. 81. – Арк. 16. 9. Там само. – Оп. 1. – Спр. 81. – Арк. 23. 10. Там само. – Оп. 1. – Спр. 68. – Арк. 25.

УДК 343.121.4 : 343.137

О. В. ПАНЧУК,
старший слідчий слідчого відділу
Святошинського РУ ГУ МВС України в м. Києві,
здобувач кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

ПОРЯДОК РОЗ'ЯСНЕННЯ СВІДКУ ПРАВА НА ПРАВОВУ ДОПОМОГУ АДВОКАТА

Розглядається питання порядку роз'яснення надання адвокатом правової допомоги свідку у кримінальному провадженні. Проведено системний аналіз чинного законодавства України та зарубіжних країн, що регулює порядок роз'яснення свідку права на отримання правової допомоги адвоката. Визначено наявні особливості правового регулювання й обґрунтовано пропозиції до чинного законодавства.

Ключові слова: адвокат; свідок; правова допомога; допит, кримінальне провадження.

Панчук О. В. Порядок роз'яснення свідку права на правову допомогу адвоката.

Рассматривается вопрос о порядке разъяснения предоставления адвокатом правовой помощи свидетелю в уголовном производстве. Проведен системный анализ действующего законодательства Украины и зарубежных стран, регулирующего порядок разъяснения свидетелю права на получение правовой помощи адвоката. Определены имеющиеся особенности правового регулирования и обоснованы предложения с действующему законодательству.

Ключевые слова: адвокат; свидетель; правовая помощь; допрос, уголовное производство.

Panchuk O. V. The order of explanation to a witness the right to legal assistance by counsel.

Discusses explanation of lawyers to witnesses in criminal proceedings. A systematic analysis of the current legislation of Ukraine and foreign countries, which regulates the pro-

cedure clarification witness the right to receive legal aid lawyer. Detected existing features of legal regulation and propositions to current legislation.

Key words: lawyer, witness, legal assistance, interrogation, criminal proceedings.

З набранням чинності 20 листопада 2012 року новим Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК) кардинально змінився характер кримінального провадження. Однак у чинному кримінальному процесуальному законодавстві існує нагальна необхідність у порядку регламентації роз'яснення свідку права на отримання правової допомоги від адвоката.

Окремі питання надання адвокатом правової допомоги свідку вже розглядалась у працях таких українських науковців, як О. Белькова, І. Гловюк, О. Дроздов, О. Карпов, Т. Корчева, М. Никоненко, В. Пожар, Ю. Почтовик, В. Савченко, В. Самолюк, Ю. Терещенко, Н. Титова, Л. Томенко, В. Щерба та ін. та зарубіжних науковців, як В. Семенцов, Б. Бургер, К. Мухудінова, Д. Курчакін та ін.

Мета даної статті полягає у розгляді питання про регламентацію у новому КПК порядку роз'яснення свідку права на користування правовою допомогою адвоката.

Згідно з ч.1 ст.65 КПК, свідком є фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань. Права свідка визначені у ч. 1 ст. 66 цього Кодексу. У п. 2 даної норми вказано, що свідок має право користуватися під час давання показань та участі у проведенні інших процесуальних дій правовою допомогою адвоката, повноваження якого підтверджуються згідно з положеннями ст. 50 КПК [1].

В свою чергу зі змісту ч. 3 ст. 224 КПК випливає, що слідчий повинен роз'яснити свідку його права перед початком допиту. Отже, складається ситуація, що лише перед допитом свідок дізнається про своє право на отримання правової допомоги адвоката.

При цьому виникає запитання, що має робити слідчий, якщо свідок висловить бажання скористатися цим правом?

Тоді напрошується відповідь, що слідчий має відкласти допит, узгодивши зі свідком час, коли останній зможе прийти на допит з адвокатом. Проте дане питання у КПК не врегульоване. Саме в цьому полягає актуальність теми дослідження.

На нашу думку, у діючому КПК потрібно визначити порядок роз'яснення свідку права на отримання правової допомоги адвоката. Крім цього, варто зазначити, що під час дії КПК 1960 року вже зверталась увага на необхідність врегулювання процедури роз'яснення свідку такого права. Так, Н. Титова висловила пропозицію, що з «...метою надання особі можливості реально скористатися своїм правом на правову допомогу, необхідно ввести до чинного КПК України норму, яка б регламентувала роз'яснення в повістці права на правову допомогу»[2, с.361].

Порядок здійснення виклику визначений у ст. 135 КПК. Особа викликається до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду шляхом вручення повістки

про виклик, надіслання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику по телефону або телеграмою.

Як з'ясується, саме у цих офіційних письмових документах уповноваженій особі, а саме слідчому, прокурору, слідчому судді, суду слід роз'яснювати свідку його право на правову допомогу адвоката.

Найпоширенішим способом виклику є повістка, яка являє собою процесуальний документ з письмовим повідомленням про виклик до слідчого, прокурора, слідчого судді або суду, яке адресується конкретному учаснику кримінального провадження і в якому міститься звернення до свідка з вимогою прибути у визначений час до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду для дачі показань або для участі у провадженні інших слідчих дій.

Зміст повістки про виклик регламентується ст. 137 чинного КПК, в якій повинно бути зазначено: 1) прізвище та посада слідчого, прокурора, слідчого судді, судді, який здійснює виклик; 2) найменування та адреса суду або іншої установи, до якої здійснюється виклик, номер телефону чи інших засобів зв'язку; 3) ім'я (найменування) особи, яка викликається, та її адреса; 4) найменування (номер) кримінального провадження, в рамках якого здійснюється виклик; 5) процесуальний статус, в якому перебуває викликана особа; 6) час, день, місяць, рік і місце прибуття викликаної особи; 7) процесуальна дія (дії), для участі в якій викликається особа; 8) наслідки неприбуття особи за викликом із зазначенням тексту відповідних положень, в тому числі і можливість застосування приводу; 9) передбачені цим Кодексом поважні причини, через які особа може не з'явитися на виклик, та нагадування про обов'язок заздалегідь повідомити про можливість з'явлення; 10) підпис слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, який здійснив виклик.

Вважаємо за доцільне доповнити ст. 137 КПК окремим пунктом, у якому слід вказати, що у повістці про виклик свідка повинно бути роз'яснено його право з'явитися на допит або для участі у провадженні інших процесуальних дій з обраним за власним бажанням адвокатом. Якщо виклик здійснюється по телефону або телеграмою, що передбачено ст. 135 цього Кодексу, слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд також повинен роз'яснити свідку зазначене право.

При розгляді даного питання варто звернути увагу на кримінально-процесуальне законодавство інших країн. Так наприклад, у КПК Російської Федерації також не визначено процедуру роз'яснення свідку права з'явитись на допит з адвокатом. Тому деякі російські науковці пропонують врегулювати вищевказане питання.

Так, В. Семенов, Б. Бургер висловили пропозицію доповнити ч. 1 ст. 188 КПК Російської Федерації положенням такого змісту: «У повістці свідку також вказується його право запросити адвоката у відповідності з п. 6 ч. 4 ст. 56 цього Кодексу»[3, с.103].

К. Мухудінова вважає за необхідне передбачити роз'яснення свідку права з'явитися на допит з адвокатом безпосередньо у повістці про виклик на допит. Нею було запропоновано внести зміни у Додаток 54 «Повістка про виклик на допит» ст. 476 КПК Російської Федерації, який включив до бланку повістки про виклик як свідка наступне положення: «У відповідності з п. 6 ч. 4 ст. 56

КПК свідок вправі з'явитися на допит з адвокатом, запрошеним для надання кваліфікованої юридичної допомоги»[4, с.23-24].

Слід розглянути інший можливий варіант роз'яснення права свідку з'явитись на допит із адвокатом. При аналізі ч. 6 ст. 135 КПК з'ясовано, що працівник правоохоронного органу, слідчий, прокурор може особисто вручити свідку повістку про виклик, однак, при цьому свідку має бути роз'яснено право з'явитись на допит з адвокатом, що необхідно скласти відповідний протокол. Саме наявність такого протоколу у матеріалах кримінального провадження буде гарантією слідчого від можливих безпідставних звинувачень свідка у тому, що він не роз'яснив йому своєчасно право на правову допомогу адвоката.

Враховуючи вищевикладене, пропонуємо доповнити ст.135 КПК нормою, яка б містила положення про те, що при особистому врученні свідку працівником правоохоронного органу, слідчим, прокурором свідку повістки, йому повинно бути роз'яснене право з'явитись з адвокатом на допит або для участі у іншій процесуальній дії, що має бути зафіксовано у відповідному протоколі.

З метою належного та своєчасного проведення допиту слідчий повинен заздалегідь спланувати виклик свідка з таким розрахунком, щоб у нього був достатній час на вільний вибір адвоката, укладання угоди про надання правової допомоги та явку на допит. Відповідно до ч. 8 ст. 135 КПК свідок повинен отримати повістку про виклик або бути повідомленим про нього іншим шляхом не пізніше ніж за три дні до дня, коли він зобов'язаний прибути за викликом.

Зазначений вище порядок роз'яснення свідку права на правову допомогу адвоката є можливим, якщо він викликається на допит. Проте іноді трапляються випадки, коли свідка необхідно допитати негайно, коли він з'явився до слідчого без виклику. Згідно ч. 1 ст. 224 КПК слідчий може допитати свідка за місцем його проживання, роботи, лікування. Враховуючи такі ситуації, у чинному кримінальному процесуальному законодавстві доцільно визначити, яким чином у таких випадках слідчий зобов'язаний забезпечити право свідка на отримання правової допомоги адвоката.

Варто зауважити, що під час дії КПК 1960 року у юридичній літературі вже зверталась увага на необхідність вирішення вказаного питання. Так, на думку В. Щерби, якщо виклик свідка на допит не проводився, слідчий перед проведенням допиту повинен роз'яснити свідку, що він має право на отримання правової допомоги від адвоката під час допиту чи проведення інших слідчих дій за його участю. Про роз'яснення такого права слідчий має скласти протокол. Коли свідок відмовляється від адвоката, слідчий проводить допит. Якщо свідок бажає запросити адвоката для участі у допиті, його проведення слід відкласти на визначений між слідчим та свідком час, але не більше ніж на один день. Такий строк необхідний для того, щоб у свідка був час для звернення до адвоката, укладення з ним угоди про надання правової допомоги та явки для участі у проведенні цієї слідчої дії [5, с. 124]. Загалом висловлена пропозиція нами підлягає.

Здійснивши аналіз даного положення можна дійти висновку, що якщо слідчий не роз'яснив свідку право з'явитися на допит з обраним за власним

бажанням адвокатом та провів допит, то показання, отримані від свідка, повинні визнаватися недопустимим доказом. Такі висновки випливають зі змісту ч. 1 ст. 87 КПК. Так, у ч. 1 цієї статті зазначено, що недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України. Право свідка на отримання правової допомоги гарантовано ч. 1 ст. 59 Конституції України, п. 2 ч. 1 ст. 66 КПК. Отже, якщо слідчий не роз'яснив свідку дане право та провів допит, отримані показання повинні визнаватися недопустимими. Крім того, прокурор має відреагувати на таке порушення закону встановленими законом засобами.

На нашу думку, ст. 224 чинного КПК також доцільно доповнити положенням про порядок забезпечення права свідка на отримання правової допомоги адвоката, якщо свідок з'явився на допит без виклику або слідчий прийняв рішення допитати його за місцем перебування.

У п. 2 ч. 1 ст. 66 КПК вказано, що повноваження адвоката щодо надання правової допомоги свідку мають підтверджуватися згідно з положеннями ст. 50 КПК. Зі змісту даної статті випливає, що такі повноваження повинні підтверджуватися: 1) свідоцтвом про право на заняття адвокатською діяльністю; 2) ордером, договором із адвокатом.

Проте не можна погодитись з положенням п. 2 ч. 1 ст. 50 КПК, що повноваження адвоката на надання правової допомоги свідку повинні підтверджуватися договором. Як з'ясовується, така вимога суперечить ст. 22 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» стосовно дотримання адвокатської таємниці[6]. Тому вважаємо, що адвокату достатньо лише пред'явити слідчому, прокурору, слідчому судді та суду ордер для підтвердження своїх повноважень щодо надання свідку правової допомоги під час проведення допиту та інших процесуальних дій.

На нашу думку, недоліком у чинному КПК, є те, що у ньому не визначені права адвоката свідка. У п. 2 ч. 1 ст. 66 цього Кодексу йдеться про те, що під час давання показань та участі у проведенні інших процесуальних дій свідок має право користуватися правовою допомогою адвоката, проте у чому така допомога може полягати законодавцем не роз'яснено.

У даному випадку варто звернутися до кримінально-процесуального законодавства інших країн. Наприклад, ч. 5 ст. 189 КПК Російської Федерації регламентує, що якщо свідок з'явився на допит з адвокатом, який запрошений ним для надання юридичної допомоги, то адвокат користується правами, передбаченими ч. 2 ст. 53 цього Кодексу. Тобто, зі змісту даної норми можна дійти висновку, що адвокат має право давати свідку у присутності слідчого короткі консультації, ставити з дозволу слідчого запитання свідку, робити письмові зауваження з приводу правильності та повноти записів у протоколі слідчої дії. Слідчий може відвести запитання адвоката, але зобов'язаний занести відведені запитання до протоколу [7].

У ст. 92 КПК Республіки Молдова зазначено, що адвокат свідка має право: 1) знати, по якій кримінальній справі викликаний свідок; 2) бути присутнім протягом усього часу провадження слідчої дії за участю свідка; 3) заявляти відвід перекладачу; 4) подавати заяви; 5) роз'яснювати свідку його права та

звертати увагу особи, яка провадить слідчу дію, на порушення ним закону; б) з дозволу органу кримінального переслідування звертатися до свідка з питаннями, зауваженнями та настановами; 7) заперечувати проти дій органу кримінального переслідування та вимагати внесення своїх заперечень у відповідний протокол; 8) ознайомлюватися з протоколами слідчих дій, які проведені за участю свідка, та вимагати внесення до них доповнень і зауважень[8].

Крім цього у КПК України 1960 року дане питання також було регламентовано, однак адвокат свідка мав статус захисника і його права були чітко визначені. Так, відповідно до ст.ст. 48 та 167 КПК, у разі участі захисника, запрошеного свідком для надання йому правової допомоги під час допиту чи проведення інших слідчих дій з його участю, захисник мав право: бути присутнім під час їх проведення; надавати в присутності слідчого консультації свідку, якщо фактичні обставини у справі можуть бути використані для кримінального переслідування особисто самого свідка або членів його сім'ї чи близьких родичів; ставити з дозволу слідчого запитання, що підлягають занесенню до протоколу для уточнення і доповнення його відповідей; заперечувати проти незаконних дій слідчого щодо порядку проведення ним допиту чи інших слідчих дій з посиленням на норму закону, яка порушується, що підлягає занесенню до відповідного протоколу; оскаржувати дії слідчого в порядку, встановленому цим Кодексом, у разі якщо з характеру і змісту питань випливає, що свідок має допитуватися як підозрюваний.

Тому, на нашу думку, діючий КПК також необхідно доповнити нормою, яка б закріплювала права адвоката свідка, а саме: знати, у якому кримінальному провадженні викликаний свідок; бути присутнім протягом усього часу провадження допиту чи іншої процесуальної дії за участю свідка; заявляти відвід перекладачу; роз'яснювати свідку його права та звертати увагу слідчого на порушення закону; у присутності слідчого надавати короткі консультації свідку; ставити з дозволу слідчого запитання свідку; заперечувати проти незаконних дій слідчого та вимагати внесення заперечень у протокол; ознайомлюватися з протоколами процесуальних дій, які проведені за участю свідка; оскаржувати дії слідчого прокурору.

Крім цього необхідно звернути у вагу на те, що у КПК не визначений порядок допуску адвоката до участі у допиті свідка, інших процесуальних діях, тому пропонуємо доповнити цей Кодекс нормою, яка б регулювала такий допуск із зазначенням того, що слідчий, прокурор вносить постанову, а слідчий суддя, суд – ухвалу. Однак, перед прийняттям такого рішення необхідно переконатися у тому, що відсутні обставини, які виключають участь адвоката свідка у кримінальному провадженні, проте вони у КПК не визначені. Стаття 78 цього КПК визначає лише обставини для відводу захисника та представника.

Тому вважаємо, що КПК було б доцільно доповнити статтею «Обставини, що виключають участь адвоката свідка у кримінальному провадженні», де варто зазначити, що адвокат не може надавати правову допомогу свідку при наявності обставин, передбачених ст. 78 КПК. Крім цього, у запропонованій статті доцільно вказати, що один і той же адвокат у кримінальному провадженні не

може надавати правову допомогу двом і більше свідкам, а також надавати таку допомогу свідку та бути захисником підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, представником потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача.

1. Кримінальний кодекс України. Кримінальний процесуальний кодекс України. – К. : Юрінком Інтер, 2012. – 608 с. 2. *Титова Н.В.* Право свідка на правову допомогу / Н.В.Титова // Актуальні проблеми кримінального процесу, криміналістики, судової експертизи та оперативно-розшукової діяльності: Матеріали 3 Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики», присвяченої 10-річчю Міжнародного гуманітарного університету (м. Одеса, 28 жовтня 2011 року). – Одеса: Фінікс, 2011. – С. 360-361. 3. *Семенцов В.* Процесуальне положення адвоката в уголовном судопроизводстве / В. Семенцов, Б. Бургер // Уголовное право. – 2009. – № 4. – С. 101-104. 4. *Мухудинова К.Р.* Обеспечение конституционного права каждого на получение квалифицированной юридической помощи в российском уголовном процессе: автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: 12.00.09 – «Уголовный процесс; криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / К.Р. Мухудинова. – Ижевск, 2005. – 26 с. 5. *Щерба В.М.* Надання правової допомоги свідку у кримінальному процесі / В.М.Щерба // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2011. – № 3. – С. 119-130. 6. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»: чинне законодавство станом на 16 серпня 2012 року. – К.: Алерта, 2012. – 48 с. 7. Уголовно-процесуальний кодекс Российской Федерации. – М.: Проспект, КНОРУС, 2009. – 224 с. 8. Уголовно-процесуальний кодекс Республики Молдова. – К., 2009. – 254 с. 9. Кримінально-процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. Станом на 12 липня 2011 р.: (ОФЦ, ТЕКСТ). – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2011. – 264 с. – (Кодекси України). 10. *Белькова О.* Правова допомога свідку: підстави та порядок надання / О.Белькова // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 6. – С. 137-140. 11. *Когамов М.Ч.* Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Республики Казахстан. Общая и Особенная части / М.Ч. Когамов. – Алматы, 2008. – 896 с. 12. *Курочкин Д.* Адвокат при допросе свидетеля / Д. Курочкин // Законность. – 2003. – № 6. – С. 31-32. 13. *Почтовік Ю.Ю.* Порівняльна характеристика інституту захисту свідка / Ю.Ю. Почтовік // Право і держава в дослідженнях молодих науковців : Матеріали 5-ї науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців (м. Одеса, 23 березня 2012 року). – Одеса, 2012. – С. 212-215.

УДК 342.518:94(477) “1919-1936”

В. О. ЦИМБАЛ,

аспірант Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА НОРМОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАРОДНОГО КОМІСАРІАТУ ФІНАНСІВ УСРР

У статті розглянуто деякі історико-правові аспекти організації та діяльності державного фінансового апарату, а також нормативно-правові засади нормотворчої діяльності НКФ УСРР. Шляхом узагальнення нормотворчої практики НКФ УСРР було